

Za epidemii spalniček mohou odmítači očkování

Týden, 30.4.2018

Nic takového tu nejspíše ještě nebylo: dvě desítky pražských záchranářů skončily v izolaci, takže pomoci musí armáda. Zemí se šíří spalničky. Rodičů, kteří odmítají nechat očkovat své děti, i tak stále přibývá.

Když pražská nemocnice Motol předminulý týden oznámila, že kvůli spalničkám u jednoho svého zaměstnance a následně dalších lidí musí dočasně uzavřít lůžkovou část urgentního příjmu dospělých, byl to jen začátek. Minulý týden následovala pražská záchranná služba, kde kvůli kontaktu s nemocným se spalničkami muselo do izolace na dvě desítky záchranářů. Připravena je proto armáda, potřebné školení absolvovalo deset vojáků – příslušníků polní nemocnice, kteří v případě potřeby posílí počet výjezdů jednotek. Nově se spalničky objevily rovněž ve středních Čechách, na konci minulého týdne lékaři hlásili 20 případů. A také tamní záchranná služba už hovořila o karanténě pro některé své zaměstnance. V Česku je podle posledních informací okolo stovky zjištěných případů spalniček, přičemž nejhroší situace je v Praze, kde onemocnělo 70 lidí. Ministr zdravotnictví Adam Vojtěch (za ANO) hovoří o epidemii. „Pojem epidemie znamená výskyt přesahující obvyklé hodnoty na daném místě a v daném čase. V roce 2008 byly v České republice jen dva případy spalniček, následující rok pět a v roce 2010 dokonce žádný,“ vysvětluje docent Rastislav Maďar, vedoucí Ústavu epidemiologie a ochrany veřejného zdraví Lékařské fakulty Ostravské univerzity a rovněž předseda Koalice pro podporu očkování. „Spalničky jsou vysoce infekční nákaza, jeden nemocný může nakazit dvanáct až dvacet osob ve svém okolí a podobným tempem se to může rychle šířit dál. Rozsáhlou epidemii je obtížné dostat pod kontrolu, proto není na co čekat,“ varuje Maďar. Ostatně spalničky letos trápí i další evropské země. Podle Světové zdravotnické organizace jen ve Francii zaznamenali do března už 745 případů; za celý loňský rok se s tímto onemocněním léčilo 520 pacientů, a předloni dokonce jen devětasedmdesát.

Podle ministerstva zdravotnictví je hlavní příčinou aktuálního šíření choroby nízký počet očkovaných, ačkoli tuto prevenci nařizuje zákon. Ještě před zavedením povinné vakcinace v roce 1969 onemocněly v Československu spalničkami až desítky tisíc lidí ročně, a v některých letech na ně až stovky pacientů umřely. Poté se podařilo nemoc téměř zlikvidovat, v minulých letech se objevovaly jen jednotlivé případy. Ale loni v Moravskoslezském kraji vypukla největší epidemie za posledních dvacet let – onemocněla více než stovka dětí i dospělých. Aby se spalničky nešířily, mělo by vakcínu dostat aspoň 95 procent obyvatel. Skutečnost? „Nyní je očkováno kolem devadesáti procent české populace,“ říká náměstek ministra Roman Prymula. Rastislav Maďar z ostravského epidemiologického ústavu varuje, že situace může být ještě horší. „Proti spalničkám se očkuje ve druhém roce života. V současnosti se zpracovávají průzkumy u dětí narozených v roce 2015. Existuje reálná obava, že to bude pod devadesáti procenty, v některých regionech možná ještě výrazně méně,“ konstatuje Maďar. V takovém případě je problém s udržení takzvané kolektivní imunity, v níž jsou chráněni i jedinci, kteří očkováni být nemohou – například nejmladší děti nebo osoby s poruchou imunity. „Právě u nich je riziko těžkého průběhu spalniček vyšší včetně možných smrtelných následků,“

upozorňuje lékař. Velký počet lidí bez očkování žije především v Praze, i proto podle něho nastala epidemiologická situace právě tady. „Potom už totiž stačí jen náhoda, jeden infekční člověk, který do dané oblasti virus přinese,“ popisuje a dodává, že klesající počet očkovaných je problém i v dalších evropských státech. Evropa by si měla vzít příklad z amerického kontinentu, kde očkováním od severu k jihu spalničky eliminovali.

Dvě povinné vakcíny v Česku zákon nařizuje dva druhy vakcín. První je hexavakcína, která chrání například před záškrtcem, černým kašlem nebo infekční žloutenkou typu B. Druhou injekcí je spalničková trojvakcína, která je vedle spalniček namířena rovněž proti zarděnkám a příušnicím. U hexavakcíny se od letošního roku snížil počet dávek ze čtyř na tři. „Navíc je to neživá vakcína (neobsahuje živé bakterie či viry, pozn. red.), proto u rodičů zase tolik emocí nevzbuzuje. Ačkoli i u ní se najdou zbytečně vystresovaní manželé, kteří se zabývají hluboce podprahovým množstvím hliníkových solí,“ říká Rastislav Maďar. Spalničky jsou ovšem nebezpečnější, více infekční než zarděnky nebo příušnice. Proto je podle epidemiologa nutné, aby kvůli kolektivní imunitě byl počet očkovaných osob co nejvyšší. „Vedle povinných máme vakcíny poskytované bezplatně, avšak nepovinně. I když tyto očkovací látky proti pneumokokům a HPV infekcím chrání před vážnými nemocemi, využije je místy jen padesát až šedesát procent rodičů. To je skutečně těžko pochopitelné,“ konstatuje Maďar. Podle ministerstva zdravotnictví přibývá nejen odpůrců očkování proti spalničkám, ale rovněž proti zarděnkám, příušnicím či pneumokokům. Mezi nejaktivnější kritiky patří spolek Rozalio, který jen v květnu pořádá po Česku jedenáct besed o očkování. Od Klubu skeptiků Sisyfos si letos vysloužil anticenu Bludný balvan – za neodůvodněné šíření fám a vyvolávání pocitu strachu. Předsedkyně spolku Rozalio Martina Suchánková je ovšem přesvědčena o své pravdě. „Povinnost se vynucuje nátlakem namísto kvalitních argumentů a informací. To vzbuzuje v některých rodičích averzi,“ tvrdí. Pohrůžky a pokuty, které při odmítnutí očkování rodičům dětí hrozí, podle ní jen zasévají nedůvěru vůči systému, a hlavně velmi narušují vztah mezi lékařem a pacientem. „Ve snaze za každou cenu dodržet očkovací schéma lékaři nezohledňují individuální zdravotní stav a potřeby konkrétního dítěte,“ dodává Suchánková. Proti očkování již delší dobu protestuje i brněnská Liga lidských práv. „Podle Úmluvy o právech dítěte je prvořadým hlediskem nejlepší zájem dítěte. Rozsah současného očkovacího kalendáře ale v nejlepší zájmu dětí není,“ tvrdí právnička Ligy Zuzana Candigliota, která hovoří o riziku nežádoucích účinků. Povinné očkování, jak říká, by se mělo zrušit a rodičům by místo toho mělo být nabízeno očkování dobrovolné a státem hrazené.

Rozdílné soudní verdikty

Soudy se skutečně občas zastanou párů, které přes hrozbu až desetitisícové pokuty odmítnou nechat své dítě očkovat. Například před dvěma lety uspěli u Ústavního soudu ČR manželé, kteří nenechali dát svému potomkovi hexavakcínu, protože více věřili jeho přirozené imunitě a obávali se trvalých následků. Od hygienické stanice za to každý z nich dostal pokutu čtyři tisíce. Podle Ústavního soudu je možné odmítnout očkování například v okamžiku, kdy rodiče zaznamenali negativní účinky u jednoho potomka a poté by měli umožnit očkování druhého. Ve zdánlivě hodně podobném, o rok starším případě ovšem tentýž Ústavní soud rozhodl přesně opačně, tedy ve prospěch očkování. Svůj verdikt zdůvodnil tím, že cílem očkování je minimalizace šíření infekčních nemocí v zájmu ochrany veřejného zdraví. Podle České vakcinologické společnosti je skutečně zapotřebí

chápat očkování i tak, že bezplatně chrání nejen dotyčnou osobu. Je to odpovědnost i vůči ostatním lidem. „Soudy s rodiči nikdo nechce, stejně tak ani udělovat pokuty. To obě strany zbytečně vyčerpává. Ideální by bylo, kdyby rodiče dali na svého pediatra, který má za jejich dítě, za posouzení jeho zdravotního stavu a případných kontraindikací, osobní odpovědnost. Navíc má konkrétní zkušenosti z praxe a příslušné vzdělání. Na rozdíl od anonymů nebo pseudonymů na internetu,“ říká Rastislav Maďar. „Kdyby například někdo na internetu rozšířil hoax, že používání bezpečnostních pásů v autě dětem škodí, tak by někteří přestali své děti v autě pásat, a to je přece v principu špatně. Odmítáním očkování jde taky o život. Já bych se o své neočkované dítě určitě bál.“ Drtivá většina lékařů podle něho ve své praxi vidí, že velká část dětí vůbec žádné nežádoucí reakce nemá. Pokud se nějaké objeví, nejsou nijak závažné – například podráždění nebo zvýšená teplota. „V porovnání s možnými komplikacemi od spalniček to jsou v podstatě banality,“ uvádí Maďar. Lékaři budou první, kdo přestanou vakcínu používat, pokud by u ní zaznamenali časté závažné nežádoucí reakce, ujišťuje epidemiolog a dodává: „Ve vzácných případech může v souvislosti s očkováním nějaký problém nastat, a pokud nelze jednoznačně prokázat, že by k němu došlo i bez vakcinace, rozhodně bych souhlasil s finanční pomocí rodině, aby danou situaci mohla lépe zvládnout.“

Zákon o odškodnění

Ministerstvo zdravotnictví před pár dny oznámilo, že chce odškodňovat lidi, u nichž očkování zanechá následky. Takových případů je prý tak málo, že to nebude žádná zásadní finanční zátěž. „Pokud stát ukládá zákonem povinnost očkování, měl by přijmout i odpovědnost a zajistit odškodnění dětí v případě, že dojde k poškození jejich zdraví způsobenému očkováním. Je to praxe i v ostatních státech,“ řekl ministr Adam Vojtěch. Odškodnění by podle něho poskytovalo samo ministerstvo, a to do šesti měsíců od uznání nároku. O tom, jaká bude výše náhrady nebo kdy se začne vyplácet, ministerstvo ještě nerozhodlo. Úřad se hodlá inspirovat v zahraničí, odškodnění už poskytují téměř dvě desítky zemí. Jako první ho zavedli v roce 1961 v Německu, pak následovala Francie a postupně se přidávaly další země. Nejnověji bylo uzákoněno v Maďarsku, na Islandu a ve Slovinsku. Ve Spojených státech je odškodňováno zhruba 150 případů ročně, ve Velké Británii pět. Výše náhrady jde v přepočtu do milionů korun. Například v Británii může dosáhnout až 120 tisíc liber, tedy bezmála 3,5 milionu korun. Vedle toho lze požádat rovněž o příspěvek ke mzdě, k penzi nebo na bydlení. Podle odhadů by v případě Česka mohlo jít o několik případů ročně. „Pokud by se to podařilo, zařadíme se tak mezi odpovědné země,“ vítá změnu i Roman Chlíbač z České vakcinologické společnosti. Odpůrci očkování se k ministerským plánům stavějí hodně zdrženlivě. Tvrdí, že se o takové právní úpravě hovoří už roky. „Zatím to vždy skončilo jen u diskusí, ministerstvo zdravotnictví za několik let nebylo schopno přijít s žádným konkrétním návrhem,“ uvedla Zuzana Candigliota z Ligy lidských práv.

Dětský očkovací kalendář (povinný)

Od 4. dne do 6. týdne: tuberkulóza (pouze u rizikových dětí)

Od 9. týdne: záškrť, tetanus, černý kašel, dětská obrna, žloutenka typu B, onemocnění vyvolaná *Haemophilus influenzae* typu B (hexavakcína, 1. dávka) 4. měsíc: hexavakcína, 2. dávka – za dva měsíce po 1. dávce 11.–13. měsíc: hexavakcína, 3. dávka 13.–18. měsíc:

spalničky, zarděnky, příušnice (1. dávka) 5.–6. rok: spalničky, zarděnky, příušnice (2. dávka) 5.–6. rok: záškrť, tetanus, černý kašel (přeočkování) 10.–11. rok: záškrť, tetanus, černý kašel, dětská obrna (přeočkování) 14. rok: tetanus (u neočkovaných v 10–11 letech)

Zdroj: Česká vakcinologická společnost

OMEZENÍ PROVOZU. Kvůli spalničkám musela pražská motolská nemocnice uzavřít lůžkovou část urgentního příjmu dospělých a doma zůstaly i dvě desítky zaměstnanců pražské záchranky.

Jak poznat spalničky

Celosvětově patří tato nemoc mezi nejčastější příčiny úmrtí dětí do pěti let, nakazit se ale mohou rovněž dospělí. Mezi první projevy patří horečka, kašel, zánět spojivek a rýma. Na sliznici v ústech mohou být charakteristické bílé skvrny na červeném podkladě. Horečka může dosáhnout až 40 °C. Po třech až pěti dnech se objeví drobně skvrnitá, sytě červená vyrážka, která se postupně šíří z obličeje na celé tělo. Když není léčena, může vyvolat encefalitidu, zápal plic, způsobit hluchotu, nebo i smrt. Choroba je silně nakažlivá, nemocní by proto měli být v izolaci.